

ruralnih i urbanih središta izrazito provincijske razine življenja. Osobitu su liniju gotičkog iskaza razvijali samostani, osnivani prvo u gradovima, kao što pokazuju velike franjevačke crkve u Puli, Poreču i Rovinju. Crkva u Puli iz 1280-ih antologijski je primjer crkve propovjedničkoga tipa sredozemna podrijetla s golemom lađom pravokutna tlorisa, golih zidova bočno perforiranih rijetko raspoređenim uskim i izduljenim prozorima te visoko podignuta drvenoga otvorenog krovišta. Tek se oltarni dio rastvara s tri luka koji simetričnim postavom odgovaraju trima apsidama. Srednja je najveća no, poput bočnih, četvrtasta tlocrta i također natkrivena križno-rebrastim svodom a osvijetljena začelnim prozorima koji održavaju vertikalitet kompozicije, pojačan oštrolučnim obrisom svih otvora. Taj se model redovničkoga svetišta, bez gomilanja arhitektonske plastike, ponavlja duž čitave hrv. obale, doživljavajući tek neke preinake, dok mu jednostavnost prostora i zdanja ostaje glavnom odlikom. Već na najstarijemu pulskome primjeru jedino su portal oblikovali klesari vični strogim oblicima romaničko-gotičkoga sloga, ali i geometrijskom dekoru trecentističke stilizacije. S više mašte i slobode drugi su majstori dopunili monumentalnu palaču Gradske vijećnice u Puli, građenu u isto vrijeme po gornjotalijanskome uzoru. Crkve Poreča i Rovinja izdanak su mletačko-umbrijskoga tipa, vodeće arhit. skupine u doba gotike koja se već tijekom XIV. st. ustaljuje u trgovačkim središtima, uključujući i Pazin.

Središnja Istra do pograničnoga kraškoga kraja očuvala je pak crkve mrežastih ili zvjezdastih svodova podignutih bez temeljnih nosača, što govori o tipološkim i morfološkim oblicima stila koji je dolazio preko Slovenije iz podalpskih i udaljenijih kulturnih krugova eur. Zapada. Oni se tek tijekom XV. st. nadovezuju na domaću predaju bezbrojnih seoskih crkvice, često romaničko-gotičkih oznaka, kojima je kronologija gotovo neutvrđiva. Samo neke od datiranih (dvije u Žminju, Barban, Sutlovreč, Lindar i sl.) imaju nad pravokutnim osnovama prelomljeni svod. Koliko je taj tip crkve bio blizak prijadranskim shvaćanjima, svjedoči skladna gradnja crkve Sv. Marije u Gračišću iz 1425. mlet. majstora *Denta*. Stilski su uzornije vremenski inače nedvojbeno okašnjele crkve vitkih dimenzija s rebrastim svodom nad izduljenim svetištem (Štrped) ili čitavom, u pravilu dvodijelnom zgradom (biskupska kapela u Gračišću). Mali je broj izvorno građenih takvih crkava, jer se ponajčešće radilo o osuvremenjivanju zdanja dogradnjom poligonalnoga svetišta sa svodom ili ugradnjom rebrastih konstrukcija mrežasta ili zvjezdasta nacrtu nad čitavim prostorom lađe i prezbiterija. Uspješne kombinacije pokazuju crkve u Božjem polju unutar Poreštine te dvije u sklopu obrednoga centra Roča iz odmakloga XV. st. i, posebice, najkasnija trobrodna crkva u Oprtlju sa zvjezdastim svodom u glavnome, a križnim u bočnim brodovima. Čini se da je opsežniju gotizaciju područnoga graditeljstva uglavnom potaknulo oblikovanje svetišta zborne crkve u Pazinu 1457. Po tome su uzoru 1492. majstor Matej iz Pule i Petar iz Ljubljane gradili trobrodnu crkvu Sv. Marije u Čepićima kraj Buzeta, jasno potvrdivši stapanje dvostranih predaja po kojima će lokalni majstori s manje zanatske vještine uvesti mrežasti svod u četverokutnu apsidu župne crkve u Lovranu. Inače je postojanja bila linija utjecaja redovničkih crkava s križnim svodovima i četverokutnim svetištem užim od lađe (župna crkva u Bermu), gdje kad stopljena s regionalnim tipom građevina zatvorena kubusa bez isticanja apsida (crkva Sv. Eufemije u Gračišću čak s tri apside natkrivene šiljastom bačvom). Većina ih ima reducirane zvonike u obliku preslice vrh pročelja, a od XV. st. potječe i prigrađivanje rastvorenih trijemova tzv. lopica, što zajedno uvećava slikovitost tih malih građevina. Provincijski karakter istarskoga graditeljstva, potvrdio se preplitanjem utjecaja i raznolikošću arhitektonskih rješenja, održavši gotički rječnik oblika do poč. XVI. st.

Uže područje Kvarnera s velikim otocima bilo je izloženo sličnim kulturnim utjecajima, ali u usporedbi s ostalim hrvatskim područjima pokazuje manje graditeljskoga poleta. S obzirom na jake romaničke podloge u gradovima i ladanjskim predjelima, za stilsko su očitovanje osobito zanimljivi utjecaji gotovih stilskih obrazaca iz drugih sredina koji pristižu sve do kasnoga XV. st. No ima i znatno starijih dokaza sjevernjačke struje u tome prometnome kutu jadranske obale, pa se u središtu Rijeke bilježi nazočnost gotovo skeletnih konstrukcija gotičkoga tipa u dvjema kapelama samostana augustinaca s kraja XIV. st. Od izvorno gotičke faze župne crkve Sv. Marije i franjevačke crkve na Trsatu malo je ostataka; jasniji su ostaci na otocima, koji znače ujedno i najdalji prodor oblikovnih načela sjevernjačke gotike prema jugu. Kapela Sv. Vida s mrežastim svodnim

FRANJEVAČKA CRKVA U PULI

pokrovom iz 1470-ih uz stolnicu grada Krka, odraz je posredovanja vlastelinskoga roda Frankopana, inače zaslužna za internacionalizaciju hrv. baštine tijekom gotičkoga doba. Primjer je krajnje retardacije gotičke konvencije mrežasti svod svetišta župne crkve u Dobrinju, djelo mjesnih majstora s poč. XVI. st. Množina drugih ostvarenja ukazuje na neodvojivost od općih zasada sredozemne gotike koja u arhitekturi održava tektoničnost

ZVONIK TROGIRSKE KATEDRALE

